

ר' עובדיה מברטנורא

ובעשרים וחמשה בו היו יושבים במקדש בירושלים: התחילו למשכן. מי שלא הביא שקלו: את מי ממשכנין ליום. לאפוקי ממאן דאמר שאין ממשכנין את הלויים דכתיב (שמות ל') כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה, ולויים לא היו נמנים מבן עשרים: אבל לא נשים. ונתנו איש כופר נפשו (שם) כתיב, ולא אשה: ולא עבדים. דאין עבדים חייבין אלא במצות שנשים חייבות: וקטנים. אפילו הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים: שוב אינו פוסק. אביו, משהתחיל. ואם מת אביו הוא שוקל על ידי עצמו: ואין ממשכנין את הכהנים. ואף על פי שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד וסומכים עליהם שלא יעכבו את שקליהם. ואי נמי יעכבו ולא יתנו, בית דין מתנה עליהם שיהיה להם חלף עבודתם כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש

שימהרו להביא. **מְשִׁיבּוּ בַּמִּקְדָּשׁ הִתְחִילוּ לְמִשְׁכֵּן** את מי שלא הביא שקלו, כלומר, נכנסו לביתו ולקחו ממנו משכון.

אֵת מִי מְמַשְׁכְּנִין? לְיוֹם³ וַיִּשְׂרְאֵלִים, גְּרִים וְעֶבְדִים מְשַׁחֲרָרִים שכל אלה חייבים לתת מחצית השקל, **אֲבָל לֹא** ממשכנין **נָשִׁים** שנאמר (שמות ל, יב): "וַנִּתְּנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ" - איש ולא אשה, **וְעֶבְדִים** כנענים, שאינם חייבים אלא במצוות שהאשה חייבת בהם, **וְקַטְנִים** פחות מבן עשרים, אפילו הביא שתי שערות, שנאמר (שם שם, יד): "כֹּל הַעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָעְלָה".

כָּל קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לְשַׁקֹּל עַל יָדוֹ - עבורו, **שׁוּב אֵינוֹ פּוֹסֵק** עד שיגדל הבן, ואז יתן משלו.

וְאִין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכֹּהֲנִים אף על פי שגם הם חייבים ליתן מחצית השקל, **מִפְּנֵי דַרְכֵי שְׁלוֹם** שהואיל ועבודת הקרבנות מוטלת עליהם, חולקים להם כבוד ואין ממשכנים אותם⁴:

ממי לוקחים מחצית השקל

משנה ד

אָמַר רַבִּי יְהוֹנָדָה: הַעֵיד בֶּן בּוֹכְרֵי* בְּיַבְנָה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשׁוֹקֵל - שנותן "מחצית השקל", אף על פי

כדמפרש לקמן: ד כל כהן ששוקל אינו חוטא. ואף על פי שאינו חייב לשקול. וסלקא דעתך אמינא אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד, קמשמע לן דאינו חוטא לפי שהוא מוסר אותו

ביאורים והרחבות

3. **פירוש:** לויים - לאפוקי ממאן דאמר שאין ממשכנין את הלויים דכתיב (שמות ל, יד): "כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה", ולויים לא היו נמנים מבן עשרים שנה. ובאה משנתנו ללמד שגם לויים חייבים במחצית השקל, ודורשים את הפסוק "כל העובר על הפקודים" כך: כל העובר בים סוף, דהיינו עם ישראל, כהנים לויים וישראלים.

4. וגם אם לא יתנו, בית דין מתנה עליהם שיהיה להם חלף עבודתם, כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש.

בן בוכרי מוזכר פעם אחת בלבד שהעיד ביבנה (אחרי החורבן), ולפי זה חי בדור הראשון והשני של התנאים.

ר' עובדיה מברטנורא

מחצית השקל לצבור לגמרי, ולא חיישינן שמא לא יגמור למסרו יפה: כל כהן שאינו שוקל חוטא. וקרא דכל העובר על הפקידים דריש ליה הכי, כל העובר בים סוף דהיינו כהנים ליום וישראלים שכולן עברו את הים על הפקודים, בין אותן שנמנו לבדן בין אותן שנמנו עם ישראל, יתן תרומת ה'. ואף על גב דבפרשת אלה פקודי כתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' לשש מאות אלף ושלושת אלפים וכו', ההוא בתרומת האדנים הוא דכתיב, ובאותה תרומה לא היה שבט לוי, אבל בתרומה של קרבנות צבור הושוו בה כהנים ליום וישראלים: לעצמן. להנאתן. ולא דרשא היא, דדוקא במנחת כהן לבדו אמר קרא כליל תהיה, ולא באותה שיש לו בשותפות עם הצבור. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל ואין ממשכנין אותן מפני דרכי שלום: ה מקבלין מידם. ובתנאי שימסרום לצבור לגמרי, כי היכי דלא להוי קרבן צבור קרב משל יחיד: קיני זבים וזבות. תורים ובני יונה שזבים וזבות מביאים. ובכותים בלבד מיירי, דאין זבים וזבות

שאינו חייב בדבר, ונמצא שהוא כנותן שקלו בנדבה, אינו חוטא - שאין לחשוש שנותן שקלו בתורת נדבה, ונמצאו קרבנות הציבור באים מנדבת יחיד, שכיוון שהכהן מוסר שקלו לציבור במתנה גמורה, נמצאו הקרבנות באים רק משל ציבור.

אמר לו רבן יוחנן בן זבאי לבן בוכרי: לא פי - אין הדבר כן, אלא להפך כל כהן שאינו שוקל חוטא שאף הם חייבים במחצית השקל⁵, אלא שכהנים דורשים מקרא זה לעצמן - לטובת עצמם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז), הואיל ועמר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו - שיש לנו חלק בהם על ידי השקלים שניתנו, היאך נאכלים לכהנים, והרי דינם כדין מנחת כהן שהיא נשרפת כולה? ומכך שהם נאכלים לכהנים, ולא נשרפים, לומדים הכהנים שאין לכהנים חייבים במחצית השקל. אולם אין לימוד זה נכון, לפי ששריפה נאמרה רק במנחת יחיד. אך במנחת ציבור, אף שיש לכהנים חלק בה, אינה נשרפת כולה:

משנה ה

אף על פי שאמרו במשנה ג: אין ממשיכין נשים ועבדים וקטנים, אם שקלו - מקבלין מידן ובתנאי שימסרו את השקלים לציבור במתנה גמורה, כדי שלא יהא קרבן ציבור קרב משל יחיד. הנכרי והכותי ששקלו - אין מקבלין מידן. ואין מקבלין מידן של כותים⁶ קני זבין וקני זבות וקני יולדות - שתי תורים או שני בני יונה שמביאים הזבים והזבות לאחר שטהרו מזובם, וכן היולדות, וחטאות ואשמות אין מקבלים מהכותים. אבל נדרים ונדבות מקבלין מידן, שנאמר (ויקרא כב, יח): "איש איש...לכל נדריהם ולכל נדבותם" - לרבות את הנכרי.

ביאורים והרחבות

5. עיין ברטנורא ד"ה "כל כהן שאינו שוקל חוטא".

6. בירושלמי מבואר שמדובר כאן בכותים בלבד, לפי שאין זבים וזבות בנכרים.

זֶה הַקֶּלֶל: כָּל שֶׁנִּדְרָ וְנִדְבָ לְמַזְבַּח - מִקְבְּלִין מִיָּדוֹ, כָּל שֶׁאֵין נִדְרָ וְנִדְבָ לְמַזְבַּח, אִף עַל פִּי שֶׁנִּידְרָ לְבַדֵּק הַבַּיִת - אֵין מִקְבְּלִין מִיָּדוֹ. וְכֵן הוּא מְפָרֵשׁ עַל יְדֵי עֲזָרָא, שֶׁנֶּאֱמָר (עזרא ד, ג): "לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בַּיִת לְאַלְהֵינוּ" מִכָּאן שֶׁאֵין מִקְבָּלִים מֵהֶם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שׁוֹתְפוֹת עִם הַצִּיבוֹר:

תוספת ה"קלבון" על מחצית השקל

משנה ו

וְאֵלּוֹ הַמְּנוּיִים לְהֵלֹךְ שְׁחִיבִין בְּקֶלְבּוֹן - תּוֹסַפֵּת מִטְּבַע עַל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל⁷: לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים וְגֵרִים וְעֶבְדִים מְשֻׁחָרְרִים שֶׁכָּל אֶלּוֹ חַיִּיבִים לְשִׁקוֹל וְאִף מִמְּשַׁכְּנִים אוֹתָם עֲלֵיהֶם, הַלֵּכֵךְ חַיִּיבִים בְּקֶלְבּוֹן, אֲבָל לֹא כְּהֵנִים שֶׁאִף עַל פִּי שְׁחִיבִים בְּמַחְצִית הַשֶּׁקֶל, הוֹאִיל וְאֵין מִמְּשַׁכְּנִים אוֹתָם אֵינָם חַיִּיבִים בְּתוֹסַפֵּת קֶלְבּוֹן, וְנִשְׂיִים וְעֶבְדִים וְקַטְנִים אֵינָם מוֹסִיפִים קֶלְבּוֹן.

הַשֶּׁקֶל שֶׁקֵּל שְׁלֵם, חֲצִיו עֲבוּר עֲצָמוֹ וְחֲצִיו עַל יְדֵי - בְּשִׁבִיל כְּהֵן, אוֹ עַל יְדֵי - בְּשִׁבִיל אִשָּׁה, אוֹ עַל יְדֵי עֶבֶד, אוֹ עַל יְדֵי קָטָן כְּלוֹמֵר נִתֵּן שֶׁקֵּל שְׁלֵם, מַחְצִיתוֹ בְּשִׁבִילוֹ וְמַחְצִיתוֹ בְּשִׁבִיל אֶחָד מֵאֵלּוֹ שֶׁהֵם פְּטוּרִים מֵהַקֶּלְבּוֹן - פְּטוּר מִן הַקֶּלְבּוֹן.

וְאִם שֶׁקֵּל שֶׁקֵּל שְׁלֵם עַל יָדוֹ וְעַל יַד חֲבֵרוֹ - עֲבוּרוֹ וְעֲבוּר חֲבֵרוֹ, וְכֵן שֶׁהוּא מַחְצִית הַשֶּׁקֶל, הֵרִי זֶה חֵיב בְּקֶלְבּוֹן אֶחָד כְּעִמְלָה עַל הַפְּרִיטָה שֶׁהִיוּ נֹתְנִים לְשׁוֹלְחָנִי. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: שְׁנֵי קֶלְבּוֹנוֹת.

ר' עובדיה מברטנורא

בעובדי כוכבים: כל שהוא נידר ונידב מקבלין מידם. התניא [מנחות עג] איש איש, לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. ואין לי אלא עולה כדכתיב (ויקרא כ"ב) אשר יקריבו לה' עולה, שלמים מנין, תלמוד לומר לכל נדריהם, מנין לרבות העופות והמנחות היין והלבונה והעצים, תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם: וכן הוא מפורש על ידי עזרא. כשרצו הכותים לסייען ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם, מה השיבו להם, לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו, ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים: ו קלבון. קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם: השוקל ע"י אשה [כו'] פטור. כגון שהלוה להם, דכיון דפטורים הן לא מחייבי בקלבון. ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם, אפילו שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבון כדלקמן: אם שקל על ידו ועל יד חבירו. בשהלוהו מיירי, ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו: חייב קלבון אחד. דסבר, הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה

ביאורים והרחבות

7. פירוש: קלבון הוא מלשון קל בון, כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין כעמלה על מחצית השקל. ונחלקו רבי מאיר וחכמים במשנתנו מתי נותנים את הקלבון. רבי מאיר סובר, שחייב כל אדם להוסיף קלבון על מחצית השקל. וחכמים סוברים, שכאשר אדם נותן מחצית השקל במטבע אחד למקדש, אין הוא חייב בקלבון, שכל הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה פטור מן הקלבון, שנאמר: "זה יתנו" - כזה ולא יותר. אבל כאשר שני בני אדם נותנים שקל עבור שניהם, הואיל והיו צריכים להוסיף קלבון לשולחני לפרוט את השקל לשני חצאי שקלים, יש עליהם להוסיף קלבון למקדש.